

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОГО ЕТИКЕТУ СТУДЕНТА: СЛОВА-ПАРАЗИТИ, ЯК ЇХ ПОЗБУТИСЯ

Терешкун І. , магістрант, педагогічний факультет
Л.Б. Наконечна, кандидат філологічних наук, доцент.
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»,
м. Івано-Франківськ

Стаття присвячена питанню формування культури мовлення студентів, зокрема проблемі вживання слів-паразитів. Визначено причини використання слів-паразитів і рекомендовано способи очищення мовлення від слів-паразитів.

Ключові слова: культура мовлення, мовленнєвий етикет, слова-паразити.

Культура мовлення суспільства — це чи не найяскравіший показник стану його моральності, духовності, культури взагалі. Словесний бруд, що заповнив мовлення наших співгромадян, вульгарність — тривожні симптоми духовного нездоров'я суспільства. Мовна неграмотність, невміння створити і правильно написати зв'язний текст перестали сприйматись як недоліки.

Мовна культура кожної людини і студентів зокрема має стати надійною опорою у вираженні незалежної думки, розвинених людських почуттів.

Український мовленнєвий етикет, на думку М. Стельмаховича, — національний кодекс словесної добропристойності, правила ввічливості. «Він сформувався історично в культурних верствах нашого народу й передається від покоління до покоління як еталон порядної мовленнєвої поведінки українця... Українське виховання застерігає дітей і молодь від вживання грубих, лайливих, образливих слів» [2, с. 259]. За словами науковця С.Богдан, «Мовний етикет українців є унікальною, універсальною моделлю їх мовної діяльності. Знання цієї системи, а ще більше — повсякденна їх реалізація, гармонія знань і внутрішнього світу людини, без перебільшень, є своєрідним барометром духовної зрілості нації» [2, с. 259].

Мовленнєвий етикет передбачає певні правила спілкування, як щодо поведінки комунікантів, так і до використання вербальних і невербальних засобів. Відомо, що слова, міміка, жести, інтонація – важливі чинники того, як сприймають мовця співучасники розмови. Молодь, дорослі, а вслід за ними й діти не переймаються тим, які слова лунають з їхніх уст. Один із численних огріхів їхнього усного мовлення – слова-паразити.

Мета нашої статті - виявити в усному мовленні студентів слова-паразити і опрацювати поради фахівців щодо способів їх викорінення.

Мовленнєвий етикет студентів, як етикет взагалі, не існує поза часом і простором. Це обов'язково конкретний етикет конкретного суспільства (чи його прошарку) на певному історичному етапі розвитку цього суспільства[2, с. 261].

Слова-паразити – один із перших ворогів чистоти мовлення.

«Значить», «коротше», «просто», «тіпа», «блін», «капець», «фігня», «вопше», «як його», «ну», «це», «от», «це саме», «так би мовити», «загалом», «чи бачиш», «типу того», «як би», «в такому плані» - ось лише невеликий перелік «експонатів», що становлять мовну паразитологію.

Деякі з цих слів вживають навіть люди освічені, котрі говорять грамотно. Як зазначає професор М.П.Лесюк, паразитами вони стають, коли їх вживають дуже часто і не до місця. Іноді одне або кілька слів з явно паразитичними функціями людина неусвідомлено включає майже в кожне речення [3].

Надмірне використання цих слів у мовленні з часом починає дратувати співрозмовника. Уявіть ситуацію: ваш співрозмовник зловживає словом *типу* (нерідко ще й у російському варіанті «тіпа»): *Вчора іду я тіпа вулицею, а назустріч мені тіпа Стас, ну й каже тіпа мені...*

Вживають слова-паразити з кількох причин: коли людина нервується, соромиться чи хвилюється, не знаходить потрібного слова, затинається, у зв'язному мовленні виникають паузи, і ті паузи нерідко заповнюються саме словами- чи звуками-паразитами. Інколи слова- чи звуки-паразити мовці свідомо вводять у промову, щоб отримати додатковий час на обдумування відповіді, для поєднання частин фрази, коли не володіють предметом розмови.

Дослідники розрізняють такі види слів-паразитів:

1) умовні «паразити» (“хм”, “ммм”, “иий”, “еее” тощо). Зазвичай з’являються там, де у реченні слід зробити паузу. Частіше за все це вигуки. Виникають тоді, коли мовець обдумує фразу, запинається або хвилюється;

2) емоційні паразити (“реально”, “капець”, “тупо”, “прямо”). Використовуються тоді, коли мовець хоче зробити емоційний акцент на тому, про що говорить, посилити своє враження від події, драматизує;

3) так звані “злітно-посадкові” паразити (“чесно кажучи”, “коротше”, “типу” та под.). Причиною їх появи, як і умовних, є невміння заповнювати паузи. Особливість їх у тому, що вони починають чи не кожен фразу “зараженого” мовця, при цьому не виконують жодної функції;

4) паразити зворотнього зв’язку (періодичні питання: “так?”, “справді?”, “та ну?”). Це особливий спосіб створити враження уважного слухача.

Приклади цих слів-паразитів проілюстрував веселим віршем Е. Мошковський:

Жив-був цей, як його,

Ну, значить, і того,

Жило це саме

Зі своєю мамою.

Був ще один дивак-

Це загалом значить так,

І його улюблений зять.

Звали зятя

Так би мовити.

А дружину звали ну ...

А сусіда звали це ...

А його батьки-

Бачиш

І чи бачите ...

А ще якийсь е-е-е

Жив на верхньому поверсі ...

І дружили вони все ...

Ну і значить, і взагалі [1].

Погоджуємося, що слова-паразити міцно вкорінюються в лексиконі, позбавитися їх дуже важко. Але це не є причиною того, щоб змиритися зі своїм засміченим мовленням. Адже ці слова ламають природний ритм мови, ускладнюють її розуміння, заважають усвідомити суть викладу і навіть свідчать про рівень культури мовця.

Викорінити слова-паразити з мовлення все ж можна, доклавши певних зусиль. Тим, хто вживає слова-бур'яни через брак словникового запасу, мовознавці радять читати якомога більше класичної літератури. «Щоб уникнути паразитичних вигуків під час виступів, важливих розмов, варто говорити повільніше, ніж зазвичай, даючи самому собі час краще обдумати майбутню репліку. У побутовому спілкуванні найважчий етап у викоріненні «паразитів» – помітити, які ж саме слова засмічують твою мову. Для цього варто попросити рідних, знайомих звернути на це увагу і робити зауваження. А вже тоді намагатися самому контролювати мовлення. Головне — внутрішня самодисципліна» [4].

Пропонуємо вправи, що допоможуть позбутися слів-паразитів (за Л.Богуш):

1. Запишіть свою розмову на диктофон. Тоді ви зрозумієте, які слова вживаєте найбільше і в чому ваша власна проблема. Не бійтеся почути недосконалість свого мовлення, говоріть природно, адже вам цікавий реальний результат. Не намагайтеся прочитати вивчений текст. Оцінюйте вашу мову не як недолік, а як невелику проблему, яку можна вирішити.

2. Витримуйте паузи, які, на відміну від паразитів, можуть стати інтонаційною прикрасою вашого мовлення. Поновлюйте мову лише тоді, коли ви захочете сказати щось вартісне, а не слово-паразит. Думайте над послідовністю своїх фраз.

3. Сконцентруйте увагу на голосі, тембрі, темпі. Ви витратите на це ту енергію, яку могли б витратити на вживання чергового паразита. Ваша уважність до вимови стане уважністю і до змісту сказаного.

4. Збагачуйте свій словниковий запас. Володіючи більшою кількістю синонімів, вставних слів, епітетів, ви зможете уникнути незручних пауз. Якщо вам завжди є що сказати, у паразитах просто нема потреби.

5. Озбройтеся інтонацією, мімікою та жестами. Неволодіння ними іноді стає причиною появи паразитів. Коли з'являється можливість емоції виразити

голосом, потреба в зайвих словах відпадає. Але з невербальними засобами теж слід бути обережним.

Не будьте прискіпливими. Не зосереджуйтеся на негативі, який ви отримуєте, вживаючи слова-паразити. Краще подумайте про позитивні наслідки їх викорінення.

Отож, слова-паразити заслуговують на те, щоб їм оголосити війну – розпочати термінове генеральне прибирання свого мовлення. Щоб позбутися паразитів, необхідно увімкнути внутрішній контроль. Варто постійно зважати на те, чи не використовуємо зайвих слів чи звуків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блог вчителя української мови та літератури «Тее-то як його». Про слова – паразити [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://philolog27.blogspot.com/2014/10/blog-post_87.html
2. Гриценко Т.Б. Етика ділового спілкування: / Т.Б. Гриценко, Т.Д.Іщенко, Т.Ф.Мельничук / Навч. посібник. — К., 2007 - 344 с.
3. «Майстер-клас «Слово про мову. Уроки професора Лесюка» (автор - Наталія Асатурян) 19.11.2016 // радіопрограма Івано-Франківської ОДТРК «Карпати».
4. Пентилюк М. І. Ділове спілкування та культура мовлення: навч. посіб. / Пентилюк М.І., Маруніч І.І., Гайдаєнко І.В. – К., 2010. – 224 с.